

Zwischen Tod und Leben

Lieve luisteraar,
Dit weekend 'viert' de Evangelische Kerk in Duitsland en Zwitserland *Totensonntag*. Dit is als naar gewoonte de laatste zondag van november. Het is de dag waarop de protestanten hun doden herdenken (katholieken doen dat bij het begin van deze maand).

Er mogen op die dag geen concerten worden gegeven die niet met dit thema verbonden zijn. Alleen dodenmuziek kan en mag weerklinken.

Maar voor de katholieke traditie is eind november de overgang naar de Advent (vier zondagen voor Kerstmis). De periode waarin we ons voorbereiden op de *zonnwende* (de donkerste dag van het jaar). De zomer is definitief voorbij. De bomen hebben geen bladeren meer en de natuur lijkt in een winterslaap vervallen. Natuurlijk licht wordt steeds schaarser. Maar de hoop en verwachting dat dit allemaal 'een keer' neemt komt naderbij.

't Is in deze donkerste dagen dat we de geboorte van het licht vieren met Kerstmis.

Door deze thematiek geleid, biedt OrSeCante u vandaag een concert aan met vroegzeventiende-eeuwse muziek die voornamelijk in de dodenliturgie en -herdenking weerklinkt. Maar ook met een lichtpuntje van hoop naar de wedergeboorte van het licht met Kerstmis.

We laten ons voornamelijk door de *Bach-dynastie* inspireren. Johannes Bach en de broers Johann Christoph

en Johann Michael Bach waren respectievelijk een oom en twee neven van Johann Sebastian Bachs vader. En ook al lijkt deze muziek misschien eenvoudiger, ze doet qua emotie niet onder voor de grote Johann Sebastian.

Vanuit de Duitse *koraal-traditie* werden deze werken gecomponeerd. U zal dus ook vaak verdoken of duidelijk hoorbaar een of ander koraal horen dat met deze herdenkingen te maken heeft.

Polyfonie (15e en 16e eeuw) heeft plaatsgemaakt voor het *woord* in de muziek. Niet dat dit woord van geen belang was in de oude traditie die latere componisten zoals Monteverdi nog steeds eerbiedwaardig als *Prima Pratica* zullen bestempelen. Maar het woordaffect komt steeds sterker naar voor: "Prima la Parola, seconda la Musica" zei dezelfde Claudio Monteverdi.

Het is dus evident dat de tekst steeds vaker *homofoon* (iedereen zingt op hetzelfde moment dezelfde tekst) wordt gezongen. Zo wordt de tekst verstaanbaarder. Dit alles onder de grote impuls van de godsdienstige veranderingen van net voor die tijd (Protestantisme, Anglicanisme, ...). *Sola Scriptura* was een van de adagia van Martin Luther. Het woord komt centraal te staan. Samen met de verlichting waarin de mens steeds meer zijn omgeving wil begrijpen.

Ook muziek wordt dus *begrijpelijker*. Het volk zingt de koralen uit volle

borst mee en zet zich als het ware af tegen de *onverstaanbaarheid* van gregoriaanse gezangen.

De titel van ons programma heb ik opzettelijk *omgekeerd*. Eerst de dood, dan het leven. Eenvoudigweg omdat we eerst in november onze doden herdenken en daarna ons keren naar de geboorte van het Licht. Maar ook symbolisch: de dood heeft niet het laatste woord.

Laat u zich onderdompelen in deze *dodenherdenking* die allerm minst triestig zal zijn. We zitten in het piëtisme en dus in de overdrevenheid van het woord, op het zeemzoete af. Het weerhoudt de componisten dus niet om heren der de dood als een overwinning en als een veilige haven te beschouwen.

U zal trouwens merken dat de koralen een hele stevige traditie vormen in de tijd van Bach. Het bekende koraal *Jesu, meine Freude* vinden we terug zowel bij de grote Johann Sebastian zelf als bij een van zijn vaders neven, Johann Michael. We willen ze u allebei in dit concert aanbieden, met het

grote verschil dat Johann Sebastian dit koraal helemaal doorspekt met bijbelse teksten en muzikaal groots uitweidt in verschillende onderdelen.

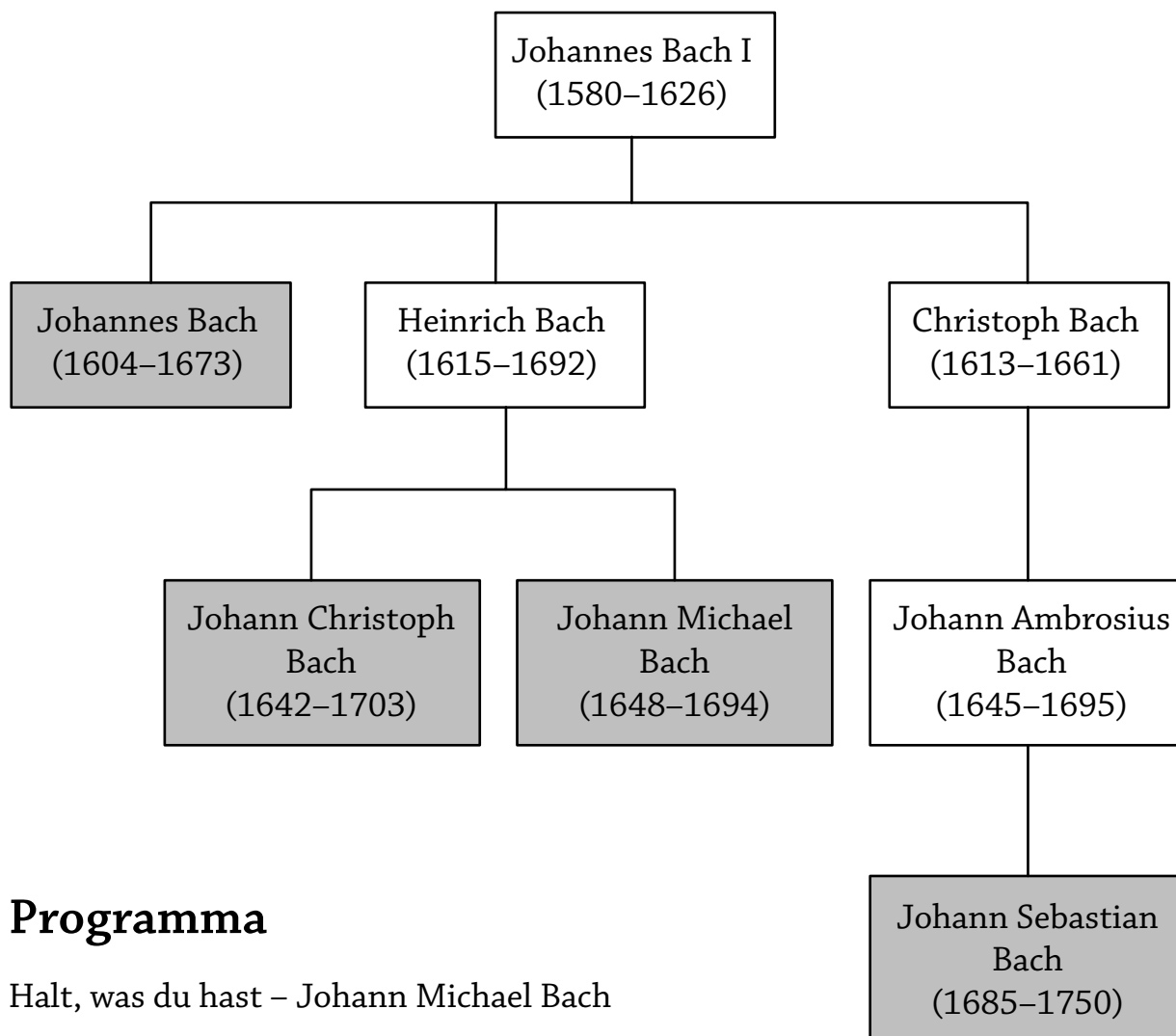
De Italiaanse dubbelkorigheid uit de 16e eeuw, is in de 17e eeuw reeds overgewaaid naar de Duitse contreien en de familie Bach maakt daar dus gretig gebruik van. Ook u, lieve luisteraar, zal getuige zijn van geregelde koorwissels. Het geeft als het ware een stereo-effect aan de muziek die soms van links naar rechts tuimelt en af en toe tot synthese komt in een prachtige volle achtstemmigheid.

Eindigen doen we zoals de titel het aangeeft met enkele werken die verwijzen naar de wedergeboorte van het licht in deze donkere tijden, gesymboliseerd door Kerstmis. Want hoe donker en duister de tijden soms zijn, de hunkering naar licht willen we nooit laten uitdoven.

Ik wens u veel luistergenot.

Arnout Malfliet

(Een klein stukje van) de familiestamboom Bach

Programma

Halt, was du hast – Johann Michael Bach

Unser Leben ist ein Schatten – Johannes Bach

Unser Leben währet siebenzig Jahr – Johann Michael Bach

Herr, wenn ich nur dich habe – Johann Michael Bach

Lieber Herr Gott, wecke uns auf – Johann Christoph Bach

Sei getreu bis in den Tod – Johann Christoph Bach

Jesu, meine Freude – Johann Sebastian Bach

Ich weiß, dass mein Erlöser lebt – Johann Michael Bach

Sei, lieber Tag, willkommen – Johann Michael Bach

Fürchtet euch nicht – Johann Michael Bach

Angelus ad pastores ait – Hieronymus Praetorius

Halt, was du hast (Jesu, meine Freude)

Johann Michael Bach, 1648–1694

Johann Michael Bach (1648–1694) was evenals zijn iets beroemdere broer Johann Christoph een neef van Johann Sebastians vader Ambrosius. Hij volgde in 1665 zijn broer op als organist van de Schlosskirche in Arnstadt. Later werd hij stadsorganist in het naburige Gehren, een ambt dat hij evenwel combineerde met dat van ‘Gemeindeschreiber’ of klerk. Hij verwierf tevens enige bekendheid als bouwer van strijk- en toetsinstrumenten. Zijn dochter Maria Barbara zou in 1707, dus lang na zijn dood, de eerste echtgenote worden van zijn achterneef Johann Sebastian: van achteroom tot schoonvader.

Als organist rustten op hem niet de compositorische verplichtingen van een cantor; hij zal slechts in opdracht hebben gecomponeerd voor incidentele gelegenheden zoals begrafenissen van welgestelden. Maar in het *Altbachische Archiv* is van Michael meer werk bewaard gebleven dan van broer Christoph.

Dit koraalmotet bestaat uit twee delen. In het eerste deel zingen beide koren verschillende teksten. Het ‘lagere’ koor citeert met vele herhalingen twee teksten uit het laatste bijbelboek (Openbaringen) die de gelovige uitzicht bieden op een eeuwig leven (*eine schöne Krone*). Het ‘hogere’ koor vertolkt het godsvertrouwen van de gelovige met de eerste en vierde strofe van het bekende koraal *Jesu, meine Freude* van Johann Franck. Voor de vijfde strofe veranderen de rollen: ze wordt gezongen door één groot achtstemmig koor, maar elke zin krijgt een echo van het lage koor.

(Bron: Eduard van Hengel)

Halt, was du hast,
dass niemand deine Krone nehme,
und sei getreu bis in den Tod,
so wirst du empfahren ein herrliches
Reich und eine schöne Krone
von der Hand des Herren.
Drum sei getreu bis in den Tod.

(naar Openb.3:11b;2:10b)

*Houd vast wat gij hebt,
laat niemand u de kroon ontroven,
en wees getrouw tot de dood,
dan zult ge een heerlijk rijk ontvangen
en een fraaie kroon
uit de hand des Heren.
Wees daarom getrouw tot de dood.*

Jesu, meine Freude,
 meines Herzens Weide,
 Jesu, meine Zier,
 ach, wie lang, ach, lange
 ist dem Herzen bange
 und verlangt nach dir.
 Gottes Lamm, mein Bräutigam,
 außer dir soll mir auf Erden
 nichts sonst liebers werden.

*Jezus, mijn vreugde,
 weide van mijn hart,
 Jezus, mijn sieraad,
 ach, hoe lang al, ach,
 is mijn hart onrustig
 en verlangt het naar U.
 Gods Lam, mijn bruidegom,
 buiten U zal er mij op aarde
 niets nog dierbaarders ten deel vallen.*

Weg mit allen Schätzen!
 Du bist mein Ergötzen,
 Jesu, meine Lust.
 Weg, ihr eitlen Ehren!
 Ich mag euch nicht hören,
 bleibt mir unbewusst!
 Elend, Not, Kreuz, Schmach und Tod
 soll mich, wenn ich schon muss leiden,
 nicht von Jesu scheiden.

*Weg met alle schatten!
 Gij, Jezus, zijt mijn genoegten,
 mijn begeren.
 Weg, gij ijdele eerbewijzen!
 Ik wil u niet horen,
 blijf mij onbekend!
 Ellende, nood, kruis, smaad en dood
 zullen mij, ook al moet ik lijden,
 niet van Jezus scheiden.*

Gute Nacht, o Wesen,
 das die Welt erlesen,
 mir gefällt du nicht.
 Gute Nacht, ihr Sünden,
 bleibet weit dahinten,
 kommt nicht mehr ans Licht!
 Gute Nacht, du stolze Pracht.
 Dir sei ganz, o Lasterleben,
 gute Nacht gegeben.

*Goedenacht, o bestaan
 waarvoor de wereld heeft gekozen:
 mij behaagt ge niet.
 Goedenacht, gij zonden:
 blijf ver daarginds,
 kom niet meer tevoorschijn!
 Goedenacht, gij trotse pracht.
 U zij, o zondig leven,
 een heel goede nacht gegeven.*

(Jesu, meine Freude, vs. 1, 4 en 5;
 t. Johann Franck 1650
 m. Johann Crüger 1653)

gu - te Nacht ge - ge - ben, gu - te Nacht ge - ge - ben.
 gu - te Nacht ge - ge - ben, gu - te Nacht ge - ge - ben.
 gu - te Nacht ge - ge - ben, gu - te Nacht ge - ge - ben.
 gu - te Nacht ge - ge - ben, gu - te Nacht ge - ge - ben.

Unser Leben ist ein Schatten

Johannes Bach, 1604–1673

De gevangen schaduw van het leven (bespiegelingen van een taalkundige)

Muziek wordt gezegd universeel te zijn, omdat het verbeeldt zonder woorden. Dat is vaak zo, maar veelal wordt deze woordenloze verbeelding versterkt door de beelden (metaforen) die je vanuit de taal meekrijgt (verrassend genoeg, ook in instrumentale muziek). Het openingsstuk van *Unser Leben ist ein Schatten* van Johannes Bach (grootoom van J.S. Bach) illustreert heel mooi hoe dit samenspel tussen muziek, taal en metafoor een bijzonder sterk beeld oplevert.

Deze strofe bestaat slechts uit één zin: *Unser Leben ist ein Schatten auf Erden* ('Ons leven is een schaduw op aarde'). Het metaforische beeld dat hier wordt verwoord is duidelijk: ons leven op aarde wordt gezien als een vluchtige schaduw. De vormelijke structuur van de zin voegt echter bijkomende betekenis toe aan dit beeld, door de achteropplaatsing van de bijwoordelijke bepaling *auf Erden*. Syntactisch en semantisch gezien hoort deze bepaling eigenlijk bij het onderwerp van de zin: *ons leven op aarde is een schaduw*. De achteropplaatsing voegt op subtiële wijze twee betekenislagen toe.

Ten eerste geeft achteropplaatsing (net als vooropplaatsing) meer gewicht aan een zinsdeel en suggereert ze een (impliciete) contrastieve lezing: het leven op aarde staat in tegenstelling tot het leven elders. Binnen het tijds kader van J. Bach is dat uiteraard het leven in het hiernamaals: *unser Leben ist ein Schatten auf Erden (aber nicht im Himmel)*. In deze andere wereld is ons leven géén schaduw, maar wel het ware leven.

Ten tweede ontstaat door de achteropplaatsing een soort van talige tangconstructie: de frase *ist ein Schatten* zit als het ware geprangd tussen de twee uiteengeplaatste delen: *het leven is een schaduw op aarde*. Deze vormelijke tekstuele samenhang vindt overigens ook zijn weerslag in de muzikale vorm: het eerste deel (*unser Leben*) en het laatste deel (*auf Erden*) zijn beide homofone blokken hetgeen aangeeft dat ze bij elkaar horen, het middenstuk (*ist ein Schatten*) is polyfoon met fugatische melismen. De verschillende tempi en stemmen geven, weerom metaforisch, uitdrukking aan de vluchtigheid van de schaduw: hoezeer je hem ook achterna zit, je krijgt hem niet te pakken.

Unser Leben
Ons leven

homofoon

ist ein Schatten
is een schaduw

polyfoon

auf Erden
op aarde

homofoon

Ich bin die Auferstehung und das
Leben. Wer an mich gläubet,
der wird leben ob er gleich stürbe,
und wer da lebet und gläubet an mich,
der wird nimmermehr sterben.

(Joh.11:25-26)

Weil du vom Tod erstanden bist,
werd ich im Grab nicht bleiben.
Mein höchster Trost dein Auffahrt ist,
Todsangst kann sie vertreiben,
denn wo du bist, da komm ich hin,
dass ich stets bei dir leb und bin.
Drum fahr ich hin mit Freuden.

(Wenn mein Stündlein vorhanden ist, vs.4;

Nikolaus Herman 1562)

Ach, wie flüchtig, ach, wie nichtig
ist der Menschen Leben.
Wie ein Nebel bald erstehet,
und bald wiederum vergehet,
so ist unser Leben, sehet!

Ach, wie nichtig, ach, wie flüchtig
sind der Menschen Sachen.
Alles, alles was wir sehen,
das muss fallen und vergehen.
Wer Gott fürcht, bleibt ewig stehen.

(Ach wie flüchtig, ach wie nichtig, vs.1 en 13;

Michael Franck 1652)

Ach, Herr, lehr uns bedenken wohl,
dass wir sind sterblich allzumal,
auch wir allhier keins Bleibens han,
müssen alle davon,
gelehrt, reich, jung, alt oder schön,
müssen alle davon.

(Ich hab mein Sach Gott heimgestellt, vs.8;

Johann Leon 1589)

*Ik ben de verrijzenis en het leven.
Wie in Mij gelooft,
zal leven, ook al is hij gestorven,
en ieder die leeft in geloof aan Mij,
zal in eeuwigheid niet sterven.*

*Omdat Gij uit de dood zijt verreezen,
zal ik niet in mijn graf blijven.
Uw opgang is mijn hoogste troost:
mijn doodsangst kan hij verdrijven,
want waar Gij zijt, daar kom ik ook,
zodat ik immer bij U leef en ben.
Daarom ga ik heen met vreugde.*

*Ach, hoe vluchtig, ach, hoe nietig
is het leven van de mensen.
Zoals een nevel snel ontstaat
en snel opnieuw verdwijnt,
zo is ons leven, zie!*

*Ach, hoe vluchtig, ach, hoe nietig
zijn de dingen van de mensen.
Alles, alles wat we zien,
het moet vallen en vergaan.
Wie God vreest, houdt eeuwig stand.*

*Ach, Heer, leer ons goed beseffen
dat we allemaal sterfelijk zijn,
ook dat we hier niets blijvend bezitten,
dat we allen van hier weg moeten:
geleerd, rijk, jong, oud of mooi,
allen moeten we van hier weg.*

Unser Leben währet siebenzig Jahr

Johann Michael Bach, 1648–1694

Johann Michael Bach schreef, ongetwijfeld voor een rouwplechtigheid, het vijfstemmig koraalmotet *Unser Leben währet siebenzig Jahr*. De sopraan zingt in lange noten (om de lengte van het leven aan te geven) tekst en melodie van het derde vers van Martin Schallings lied *Herzlich lieb hab ich dich, o Herr* (1571) dat bij ons grote bekendheid kreeg als het slotkoraal van de Johannes-Passion van Johann Sebastian Bach. Het vierstemmig koor ondersteunt dit koraal met de bijpassende tekst van Psalm 90:10. Op het laatst gaat het ineens snel en houdt alles plots op: *denn es fährt schnell dahin, als flögen wir davon*.

Unser Leben währet siebenzig Jahr,
und wenn's hoch kömmt,
so sind's achtzig Jahr,
und wenn es köstlich gewesen ist,
so ist es Müh und Arbeit gewesen,
denn es fährt schnell dahin,
als flögen wir davon.

(Ps.90:10)

*Ons leven duurt zeventig jaren;
hoogstens
zijn het tachtig jaren,
en wanneer het voortreffelijk is geweest,
dan was het moeite en last,
want het gaat vlug voorbij,
als snelden wij ervan weg.*

Ach, Herr, lass dein lieb Engelein
am letzten End die Seele mein
in Abrahams Schoß tragen,
den Leib in sein'm Schlafkämmerlein
gar sanft, ohn ein'ge Qual und Pein,
ruhn bis am jüngsten Tage.
Alsdenn vom Tod erwecke mich,
dass meine Augen sehen dich
in aller Freud, o Gottes Sohn,
mein Heiland und Genadenthron.
Herr Jesu Christ, erhöre mich,
ich will dich preisen ewiglich.

(Herzlich lieb hab ich dich, vs. 3;

t. Martin Schalling 1569

m. Mathias Gastritz 1571)

*Ach, Heer, laat Uw lieve engelen
mijn ziel aan het laatste einde
bij Abrahams borst brengen,
en laat mijn lichaam in zijn slaapkamer
zachtjes, zonder enige kwelling of pijn,
rusten tot de dag des oordeels.
Wek mij vervolgens op uit de dood,
opdat mijn ogen U in alle vreugde
mogen aanschouwen, o Zoon van God,
mijn Heiland en Troon van genade.
Heer Jezus Christus, aanhoor mij:
U wil ik voor eeuwig prijzen.*

Herr, wenn ich nur dich habe

Johann Michael Bach, 1648–1694

Ook in zijn vijfstemmig motet *Herr, wenn ich nur dich habe* combineert Johann Michael Bach bijbel en koraal. Het motet is tweedelig.

In het eerste en lange deel zijn er onderscheiden rollen voor de sopraan en de overige vier stemmen. De sopraan zingt vier verzen van het koraal *Ach Gott wie manches Herzeleid* op een lichtelijk versierde maar goed herkenbare versie van de melodie daarvan. De vier overige, lagere stemmen verbinden en begeleiden deze vier verzen met telkens één regel van Psalm 73, waaraan het motet zijn titel ontleent.

Tenslotte zingen allen tesamen een eenvoudige vijfstemmige harmonisering van het achttiende vers van Mollers lied.

Je - su, du

Herr, Herr, wenn ich nur dich, dich ha - be, nur dich, dich ha - be,

Herr, Herr, wenn ich nur dich, dich ha - be, nur dich, dich ha - be,

Herr, Herr, wenn ich nur dich, dich ha - be, nur dich, dich ha - be,

Herr, Herr, wenn ich nur dich, dich ha - be, nur dich, dich ha - be,

6 6 6 7 6 6 5 4 3

Herr, wenn ich nur dich habe,
so frage ich nichts nach Himmel
und Erde.

Wenn mir gleich Leib und Seele ver-
schmacht, so bist du doch, Gott,
allezeit meines Herzens Trost und
mein Teil.

(Ps.73:25-26)

Jesu, du edler Bräutigam wert,
mein höchste Zierd auf dieser Erd,
an dir allein ich mich ergötze,
weit über alle goldne Schätze.

Es kann kein Trauren sein so schwer,
dein süßer Nam erfreut vielmehr.
Kein Elend kann so bitter sein,
dein süßer Nam, der lindert's fein.

Ob mir gleich Leib und Seel ver-
schmacht, so weißt du, Herr, dass ich's
nicht acht.
Wenn ich dich hab, so hab ich wohl
was mich ewig erfreuen soll.

Wenn ich in Nöten bet und sing,
so wird mein Herz recht guter Ding.
Dein Geist bezeugt, dass solches frei
des ew'gen Lebens Vorsmack sei.

Erhalt mein Herz im Glauben rein,
so leb und sterb ich dir allein.
Jesu, mein Trost, hör mein Begier,
o mein Heiland, wär ich bei dir!

(Ach Gott, wie manches Herzeleid,
vs. 13, 6, 7, 15 en 18;
Martin Moller 1587)

*Heer, als ik U maar bezit,
dan geef ik niets om hemel
en aarde.*

*Ook al kwijnen mijn lichaam en ziel weg,
toch zijt Gij, God,
immer de troost van mijn hart en
mijn erfdeel.*

*Jezus, Gij nobele dierbare bruidegom,
mijn hoogste sieraad op deze aarde,
alleen in U vind ik genoeg,
veel meer dan in alle gouden schatten.*

*Hoe zwaar droefheid ook moge zijn,
Uw zoete naam, daarentegen, maakt blij.
Hoe bitter ellende ook moge zijn,
Uw zoete naam, die verzacht ze zeer.*

*Ook al kwijnen mijn lichaam en ziel weg,
Gij weet, Heer, dat het me niets
uitmaakt.
Als ik U bezit, dan bezit ik wellicht
wat mij eeuwig blij zal maken.*

*Als ik in nood bid en zing,
dan wordt mijn hart opgewekt.
Uw Geest verzekert me dat zoiets oprecht
een voorsmaak van het eeuwig leven is.*

*Houd mijn hart zuiver in het geloof,
dan leef en sterf ik voor U alleen.
Jezus, mijn troost, hoor mijn verlangen:
o mijn Heiland, was ik maar bij U!*

Lieber Herr Gott, wecke uns auf

Johann Christoph Bach, 1642–1703

Johann Christoph Bach (1642-1703, de data zijn noodzakelijk want er waren diverse J.Chr. Bach) was een volle neef van Johann Sebastians vader die als organist in Bachs geboorteplaats Eisenach een paar straten verderop woonde. Johann Sebastian beschouwde deze achteroom als het grootste talent in zijn uitgebreide muzikale voorgeslacht; hij waardeerde *der profunde Onkel* als componist om zijn expressiviteit en inventiviteit.

Veel composities van 'Bach' zijn – vaak ten onrechte – aan hem toegeschreven, waaronder J.S. Bachs 'negende motet', Ich lasse dich nicht, du segnest mich denn.

Het dubbelkorige motet *Lieber Herr Gott, wecke uns auf* uit 1672 is waarschijnlijk tijdens J. S. Bachs begrafenis uitgevoerd, waarbij de vocale partijen door instrumenten werden verdubbeld. Bach zelf schreef nog in het voorjaar 1750 de incipits van deze instrumentale partijen uit, zodat zijn prefect het kon afmaken; het zijn de laatste voorbeelden die we kennen van zijn intussen danig verstijfde handschrift.

Ondanks deze door Johann Sebastian beoogde bestemming is dit motet niet geschreven voor een rouwplechtigheid maar voor de Adventsperiode, een periode van inkeer en toerusting (*Aufweckung*) voor de komst van Christus met Kerstmis.

(Bron: Eduard van Hengel)

Lieber Herr Gott,
wecke uns auf,
dass wir bereit sein,
wenn dein Sohn kommt,
ihn mit Freuden zu empfangen
und dir mit reinem Herzen zu dienen,
durch denselbigen,
deinen lieben Sohn Jesum Christum,
unsern Herren. Amen.

*Lieve God,
wek ons op,
zodat wij, wanneer Uw Zoon komt,
bereid zijn
om Hem met vreugde te begroeten
en om U met een zuiver hart te dienen,
door Hem,
Uw geliefde Zoon, Jezus Christus,
onze Heer. Amen.*

Sei getreu bis in den Tod

Johann Christoph Bach, 1642–1703

Dit motet heeft twee delen: een kort homofoon deel (*motetta*) op een bijbeltekst, ditmaal uit het boek Openbaringen (2:10), gevolgd door vier eenvoudig vijfstemmig geharmoniseerde verzen van het niet nader te identificeren lied *Halte fest und sei getreu*.

De twee delen zijn met elkaar verwant door hun aanvangsakkoorden en de vrolijke zestienden figuraties die de daarop volgende rusten overbruggen.

Sei getreu bis in den Tod,
so will ich dir die Krone
des Lebens geben.

(Openb.2:10)

*Wees getrouw tot de dood
en Ik zal u de kroon
des levens geven.*

Halte fest und sei getreu.
Wenn dich Welt und Satan schrecken,
lass dir keine Furcht erwecken,
nenne deinen Jesum frei.
Halte fest und sei getreu.

*Blijf standvastig en wees getrouw.
Als de wereld en de duivel u doen
schrikken, laat u dan niet bang maken,
spreek vrijelijk over uw Jezus.
Blijf standvastig en wees getrouw.*

Jesus bleibet dir getreu,
der in aller Angst und Schmerzen
tröstet die betrübten Herzen,
der dich machet bandefrei.
Jesus bleibet dir getreu.

*Jezus blijft u trouw:
Hij die in alle angst en pijnen
de bedroefde harten troost,
die u van uw boeien bevrijdt.
Jezus blijft u trouw.*

Sei getreu bis in den Tod.
Und verlierest du das Leben,
Jesus will dir's wiedergeben,
der dich reißt aus aller Not.
Sei getreu bis in den Tod.

*Wees getrouw tot de dood.
En als ge het leven verliest,
dan zal Jezus het u teruggeven,
Hij die u wegrukt uit alle nood.
Wees getrouw tot de dood.*

Jesus lässt dich nicht im Tod,
der dir gibt zum Gnadenlohne
jene schöne Lebenskrone.
Sei getreu in aller Not.
Jesus lässt dich nicht im Tod.

*Jezus laat u niet achter in de dood:
Hij die u als genadeloon
die mooie levenskroon schenkt.
Wees getrouw in alle nood.
Jezus laat u niet achter in de dood.*

Jesu, meine Freude (BWV 227)

Johann Sebastian Bach, 1685–1750

Het genot dat de moderne luisteraar voelt bij een stuk als *Jesu, meine Freude* botst wellicht met onze ideeën rond de dood. Toch paste zo'n troostrijk, soms zelfs ronduit opgewekt stuk perfect in een lutherse rouwdienst, waar dit motet ongetwijfeld heeft geklonken. Bij wiens afscheid blijft gissen. De identificatie met Jezus' lijden en het vertrouwen in zijn verlossende kracht was quasi universeel. Dat maakte zelfs een hemelwaartse, anti-aardse tekst als Paulus' hart onder de riem aan de Romeinen ideaal geschikt voor een begrafenis.

Bach kleurt de bijbelcitaties door elk vers af te wisselen met een vers uit een kerklied van Johann Franck uit 1653. Hij of zijn tekstschrijver liet drie bijbelver-

zen weg, wellicht om het motet te kunnen centreren op de schitterende dubbelfuga met de centrale boodschap *Ihr aber seid nicht fleischlich*. Daaromheen maken mini-motetten en koraalbewerkingen een mooie, mathematisch volmaakte boog waarin tutti's en kleinere bezettingen afwisselen.

Speculatief, maar interessant is dat er aanwijzingen zijn dat Bach in dit motet bestaand (maar inmiddels verloren) materiaal hergebruikte. In dat opzicht zijn vooral de twee buitendelen 'verdacht' vierstemmig in een vijfstemmig werk, net als *Gute Nacht, o Wesen* met een afwijkende koraalmelodie, en nota bene het centrale deel, dat technisch bekeken een vierstemmige fuga is met een extra sopraanpartij. Zulke recycling was eerder regel dan uitzondering en doet niets af aan de kwaliteit van het geheel, maar biedt wel een intrigerend perspectief op Bachs manier van werken.

(Bron: Nederlandse Bachvereniging)

Jesu, meine Freude,
meines Herzens Weide,
Jesu, meine Zier,
ach, wie lang, ach, lange
ist dem Herzen bange
und verlangt nach dir.
Gottes Lamm, mein Bräutigam,
außer dir soll mir auf Erden
nichts sonst liebers werden.

(Jesu, meine Freude, vs. 1;
t. Johann Franck 1650
m. Johann Crüger 1653)

Es ist nun nichts Verdammliches
an denen, die in Christo Jesu sind,
die nicht nach dem Fleische wandeln,
sondern nach dem Geist.

(Rom.8:1,4b)

Unter deinem Schirmen
bin ich vor den Stürmen
aller Feinde frei.
Lass den Satan wittern,
lass den Feind erbittern,
mir steht Jesus bei.
Ob es itzt gleich kracht und blitzt,
obgleich Sünd und Hölle schrecken,
Jesus will mich decken.

(Jesu, meine Freude, vs. 2)

Denn das Gesetz des Geistes,
der da lebendig machet in Christo
Jesu, hat mich frei gemacht von dem
Gesetz der Sünde und des Todes.

(Rom.8:2)

Trotz dem alten Drachen,
trotz des Todes Rachen,
trotz der Furcht darzu!
Tobe, Welt, und springe,
ich steh hier und singe

*Jezus, mijn vreugde,
weide van mijn hart,
Jezus, mijn sieraad,
ach, hoe lang al, ach,
is mijn hart onrustig
en verlangt het naar U.
Gods Lam, mijn bruidegom,
buiten U zal er mij op aarde
niets nog dierbaarders ten deel vallen.*

*Er bestaat thans geen vonnis meer
voor hen die in Christus Jezus zijn,
die niet leven volgens het vlees,
maar volgens de Geest.*

*Onder Uw bescherming
ben ik tegen de stormen
van alle vijanden gevrijwaard.
Laat Satan maar snuiven,
laat de vijand maar verbitteren,
mij staat Jezus bij.
Al dondert en bliksemt het nu,
al jagen zonde en hel angst aan,
Jezus zal mij behoeden.*

*Immers, de wet van de Geest,
die in Christus Jezus het leven schenkt,
heeft mij vrijgemaakt
van de wet van de zonde en de dood.*

*Trotseer de oude draak,
trotseer de muil des doods,
trotseer de angst daarvoor!
Raas maar, wereld, spring maar op,
ik sta hier en ik zing*

in gar sichrer Ruh.
Gottes Macht hält mich in Acht,
Erd und Abgrund muss verstummen,
ob sie noch so brummen.

(Jesu, meine Freude, vs. 3)

Ihr aber seid nicht
fleischlich, sondern geistlich,
so anders Gottes Geist
in euch wohnt.
Wer aber Christi Geist nicht hat,
der ist nicht sein.

(Rom.8:9)

Weg mit allen Schätzen!
Du bist mein Ergötzen,
Jesu, meine Lust.
Weg, ihr eitlen Ehren!
Ich mag euch nicht hören,
bleibt mir unbewusst!
Elend, Not, Kreuz, Schmach und Tod
soll mich, ob ich viel muss leiden,
nicht von Jesu scheiden.

(Jesu, meine Freude, vs. 4)

So aber Christus in euch ist,
so ist der Leib zwar tot
um der Sünde willen;
der Geist aber ist das Leben
um der Gerechtigkeit willen.

(Rom.8:10)

Gute Nacht, o Wesen,
das die Welt erlesen,
mir gefällt du nicht.
Gute Nacht, ihr Sünden,
bleibet weit dahinten,
kommt nicht mehr ans Licht!

in volstrekte rust.
Gods macht let op mij,
aaarde en afgrond moeten verstommen
hoezeer ze ook grommen.

Maar uw bestaan wordt niet beheerst
door het vlees, doch door de Geest,
indien tenminste Gods Geest
in u woont.
Wie evenwel de Geest van Christus niet
heeft, hij behoort Hem niet toe.

Weg met alle schatten!
Gij, Jezus, zijt mijn genoeg,
mijn begeren.
Weg, gij ijdele eerbewijzen!
Ik wil u niet horen,
blijf mij onbekend!
Ellende, nood, kruis, smaad en dood
zullen mij, ook al moet ik lijden,
niet van Jezus scheiden.

Echter, als Christus in u is,
dan is uw lichaam weliswaar dood
vanwege de zonde,
maar uw geest leeft
dankzij de gerechtigheid.

Goedenacht, o bestaan
waarvoor de wereld heeft gekozen:
mij behaagt ge niet.
Goedenacht, gij zonden:
blijf ver daarginds,
kom niet meer tevoorschijn!

Gute Nacht, du Stolz und Pracht.
Dir sei ganz, du Lasterleben,
gute Nacht gegeben.

(Jesu, meine Freude, vs. 5)

So nun der Geist des,
der Jesum von den Toten auferwecket
hat, in euch wohnet,
so wird auch derselbige,
der Christum von den Toten auferwe-
cket hat, eure sterblichen Leiber
lebendig machen,
um des willen, dass sein Geist
in euch wohnet.

(Rom.8:11)

Weicht, ihr Trauergeister,
denn mein Freudenmeister,
Jesus, tritt herein.
Denen, die Gott lieben,
muss auch ihr Betrüben
lauter Zucker sein.
Duld ich schon hier Spott und Hohn,
dennoch bleibst du auch im Leide,
Jesu, meine Freude.

(Jesu, meine Freude, vs. 6)

*Goedenacht, gij hoogmoed en pracht.
U zij, o zondig leven,
een heel goede nacht gegeven.*

*En als nu de Geest van Hem
die Jezus uit de doden heeft opgewekt,
in u woont,
dan zal Hij
die Christus uit de doden heeft opgewekt,
ook uw sterfelijk lichaam
levend maken
vanwege het feit dat Zijn Geest
in u woont.*

*Ga weg, geesten der droefenis,
want mijn vreugdemeester,
Jezus, treedt binnen.
Voor hen die God liefhebben,
moet ook hun verdriet
louter zoetheid zijn.
Al moet ik hier spot en hoon verdragen,
toch blijft U ook in mijn lijden,
Jezus, mijn vreugde.*

Ich weiß, dass mein Erlöser lebt

Johann Michael Bach, 1648–1694

In het korte vijfstemmige koraalmotet *Ich weiß, dass mein Erlöser lebt* combineert Johann Michael Bach het eerste vers van het koraal *Christus der ist mein Leben* (Melchior Vulpius, 1609), gezongen door de sopraan, met een vierstemmig motet op de verzen 25–27 van het oudtestamentische Bijbelboek Job, hoofdstuk 19.

Ich weiß, dass mein Erlöser lebt,
und er wird mich hernach
aus der Erden wieder auferwecken,
und werde darnach mit dieser meiner
Haut umgeben werden, und werde in
meinem Fleisch Gott sehen.
Denselben werde ich mir sehen,
und meine Augen werden ihn schauen,
und kein Fremder.

(Job 19:25-27a)

Christus, der ist mein Leben,
Sterben ist mein Gewinn,
dem tu ich mich ergeben,
mit Fried fahr ich dahin.

(Christus, der ist mein Leben, vs. 1;
t. ? - m. Melchior Vulpius 1609)

*Ik weet dat mijn Verlosser leeft,
en Hij zal mij later
opnieuw uit de aarde opwekken.
En ik zal daarna
met deze huid van mij omgeven worden,
en in mijn vlees zal ik God zien.
Hem zal ik zien
en mijn ogen, niet een vreemde,
zullen Hem aanschouwen.*

*Christus, Hij is mijn leven,
te sterven is mij winst.
Daaraan geef ik me over,
in vrede ga ik daarheen.*

Sei, lieber Tag, willkommen

Johann Michael Bach, 1648–1694

De muziek van deze zesstemmige, feestelijke Nieuwjaarscantate van Johann Michael Bach is gebaseerd op de contrasten tussen diverse drie- en vierstemmige groeperingen: veelal een hoog (SST) en een laag (ATTB) koor. De meeste verzen, sterk homofoon getoonzet, worden door allen gezamenlijk afgesloten. Woorden als *Freude* en *vollem* worden met enthousiaste melismen ingekleurd. Tenslotte klinken er plechtige kwartnoten op *Er schützt vor Not und Tod*.

Soprano I

Soprano II

Alto

Tenor I

Tenor II

Bass

Sei, lie - ber Tag, will - kom - men, sei, lie - ber Tag, will - kom - men, sei, lie - ber Tag, will - kom - men, sei, lie - ber Tag, will - kom - men

Sei, lieber Tag, willkommen,
willkommen sei du heut!
Heut freuen sich die Frommen,
die Frommen, die allzeit,
allzeit den großen Gott,
Gott, ihren Schöpfer, loben,
ihn loben hoch dort oben,
erlöst aus aller Not.

*Wees welkom, lieve dag,
wees welkom vandaag!
Vandaag verheugen zich de vromen,
de vromen, die altijd,
altijd de grote God,
God, hun Schepper, loven,
Hem loven hoog daarboven,
bevrijd uit alle nood.*

Denn an dem Tage brachte
der liebste Gottessohn,
was Freude bei uns machte,

*Want vandaag bracht
de liefste Zoon van God
ons vanaf Zijn hemeltroon*

aus seinem Himmelsthron:
ein schönes neues Jahr,
Glück, Heil und allen Segen
zu Wegen und zu Stegen
der ganzen Christenschar.

*iets wat ons heeft blij gemaakt:
een mooi nieuw jaar,
geluk, heil en alle zegen
op wegen en paden
voor de hele christenschaar.*

Drum kommt, ihr Christenbrüder,
kommt her an diesem Tag,
kommt, fallt für Jesu nieder,
damit es euch behag!
Kommt, dankt und bittet ihn,
dass er in diesem Jahre
euch väterlich bewahre
und tue wie vorhin!

*Kom dus, gij christenbroeders,
kom hierheen op deze dag,
kom, val voor Jezus neer:
het moge u behagen!
Kom, dank Hem en vraag Hem
dat Hij u dit jaar
vaderlijk zou behoeden
en zou doen zoals voorheen!*

Lasst eure Stimmen hören,
lasst klingen Saiten / Pfeifen drein,
lobt ihn mit vollen Chören,
lasst alles fröhlich sein!
Singt, singet eurem Gott,
singt, lobet, danket, betet,
vor euren Jesu tretet.
Er schützt vor Not und Tod!

*Laat uw stemmen horen,
laat daartussen snaren / fluiten klinken,
loof Hem met krachtige koorzangen,
laat elkeen vrolijk zijn!
Zing, zing voor uw God,
zing, loof, dank, bid,
ga voor uw Jezus staan:
Hij beschermt tegen nood en dood!*

70

S. Not und Tod, er schützt vor Not und Tod!

S. Not und Tod, er schützt vor Not und Tod!

A. Not und Tod, er schützt vor Not und Tod!

T. Not und Tod, er schützt vor Not und Tod!

T. Not und Tod, er schützt vor Not und Tod!

B. Not und Tod, er schützt vor Not und Tod!

Fürchtet euch nicht

Johann Michael Bach, 1648–1694

De titeltekst komt uit het evangelie voor Eerste Kerstdag (Lucas 2:10–11), de woorden waarmee engelen aan de herders de geboorte van Christus berichten. Johann Michael Bach zal dit koraalmotet dus hebben gecomponeerd voor een gelegenheid in de Kerst- of Adventstijd. Het is een kort en eenvoudig motet met drie gebruikelijke kenmerken: het is geschreven voor twee gelijke vierstemmige koren (SATB), het heeft twee delen en combineert een bijbeltekst met een koraal.

Het eerste deel behandelt het eerste evangelievers antifonaal: beide koren zingen elkaar beurtelings de afzonderlijke regels toe. In het tweede deel zingen de beide sopranen(groepen) als cantus firmus in lange noten het eerste vers van Martin Luthers kerstkoraal *Gelobet seist du, Jesu Christ* terwijl de resterende zes lagere stemmen dat polyfoon begeleiden op de tekst van het tweede evangelievers.

Fürchtet euch nicht!
Siehe, ich verkündige euch große Freude,
die allem Volk widerfahren wird.
Denn euch ist heute der Heiland geboren,
welcher ist Christus, der Herr,
in der Stadt David.

(Lc.2:10–11)

Gelobet seist du, Jesu Christ!
Dass du Mensch geboren bist
von einer Jungfrau, das ist wahr.
Des freuet sich der Engelschar.
Kyrieleis.

(Gelobet seist du, Jesu Christ;
t./m. Martin Luther 1524)

*Wees niet bang!
Zie, ik verkondig u grote vreugde
die het hele volk te beurt zal vallen.
Want vandaag is u de Redder geboren,
die Christus is, de Heer,
in de stad van David.*

*Geloofd zij U, Jezus Christus!
Dat Ge als mens zijt geboren
uit een maagd, dat is waar.
Daarover verheugt zich de engelenschaar.
Kyrieleis.*

Angelus ad pastores ait

in 'Cantiones sacrae de praecipuis festis totius anni, 5, 6, 7 & 8 vocum'
(Philip von Ohr, Hamburg, 1599)

Hieronymus Praetorius, 1560–1629

Hieronymus Praetorius, zoon van Jacob De Oudere, was verknocht aan zijn geboortestad Hamburg, waar hij – evenals zijn vader – het grootste deel van zijn leven doorgebracht heeft. Op zijn twintigste werd hij benoemd tot organist in Erfurt, maar hij bleef er slechts twee jaar. In 1582 was hij alweer terug in Hamburg, waar hij in de Sankt-Jacobikerk zijn vader als organist bijstond. Na diens overlijden werd hij benoemd tot hoofdorganist, wat hij – zo vader, zo zoon – tot zijn dood zou blijven. In datzelfde jaar kreeg Hieronymus een zoon: Jacob De Jongere (1586-1651), die later eveneens zou uitgroeien tot organist en componist en net als zijn vader een leven lang met Hamburg verbonden bleef. De Praetoriusen bleven graag dicht bij huis.

In 1596 maakte Hieronymus tijdens een van zijn kleine uitstapjes kennis met twee componisten van naam: Michael Praetorius (1571–1621, ondanks de familienaam geen familie) en Hans Leo Hassler (1564–1612). Het lijkt erop dat hun muziek hem heeft geïnspireerd en dat zij het zijn geweest die voor hem het pad hebben geëffend naar de muziek van de Venetiaanse school. Het zijn zeker niet slechts flarden die daarvan in zijn werk doorklinken.

OrSeCante sluit dit concert af met het vreugdevolle dubbelkorige motet *Angelus ad pastores ait*.

Angelus ad pastores ait:
“Annuntio vobis gaudium magnum,
quia natus est vobis hodie
Salvator mundi.”
Alleluia.

*De engel sprak tot de herders:
“Ik verkondig u een vreugdevolle
boodschap, want vandaag is u
de Redder der wereld geboren.”
Alleluia.*

Parvulus filius hodie natus est nobis,
et vocabitur Deus fortis.
Alleluia.

*Ons is vandaag een klein kindje geboren,
en het zal Sterke God worden genoemd.
Alleluia.*

(naar Lc.2:10-11 en Jes.9:5)

Dirigent Arnout Malfliet

Arnout Malfliet leerde op vrij jonge leeftijd Klavecimbelbouw in Brussel.

Hij studeerde filosofie en theologie in Leuven.

Op latere leeftijd heeft hij een professionele orgel-, zang- en dirigeer-opleiding gevolgd aan het LUCA school of Arts, campus Lemmens (Leuven).

Hij zingt professioneel als bas bij diverse ensembles zoals Graindelavoix, Currende, Bachplus, B'Rock, Vlaams Radiokoor, Ex Tempore, Studium Chorale, Plutoensemble, en andere en werkte mee aan verscheidene CD-opnames.

Naast zanger, organist en componist (van kerkliederen) is Arnout ook dirigent. Hij dirigeerde een tiental jaar aMUZement in Rijmenam, en nog steeds, al meer dan 30 jaar OrSeCante in Leuven.

Hij kiest vaak voor religieus werk van oude meesters omdat in de oude muziek religie en leven sterk met elkaar verbonden waren en dus de belangrijke thema's van dat leven in religieuze muziek werden omgezet.

Medewerkers

Sopranen: An De Bondt, Greet Duerinckx, Sabine Graux, Lieve Vander Eeckt, Katrien Vanderschoot, Inge Van Durme, Hilde Verboomen, Inge Vyncke, Hilde Woutermaertens

Alten: Nele Ameel, Veerle Borremans, Katelijne Embrechts, Mieke Goedseels, Hadewijch Heyvaert, Griet Mertens, Jan Van Hee, Birgit van Laar

Tenoren: Herman Baumers, Paul Campling, Patrick Godefroid, Jeremy Harvey, Maarten Lemmens, Marc Tanghe, Jan Van Bavel, Bart Van Bruggen, Jeroen Watté

Bassen: Gary Biebaut, Kris De Bauw, Eddy De Smijter, Jacques Duchateau, Stef Konings, Joos Michiels, Lode Schuerman, Steven Vanvolsem

Cello: Halewijn Devillé

Contrabas: Robin Boits

Orgel: Ivo Bigaré

Artistieke leiding: Arnout Malfiet

Partituren: Greet Duerinckx

Ontwerp flyer: Jan Van Hee

Teksten programmaboekje: Gary Biebaut, Maarten Lemmens, Arnout Malfiet, Jan Van Hee

Layout programmaboekje: Jan Van Hee

ALPHACOPY

Tiensestraat 89 3000 Leuven
www.alphacopyleuven.be

Presentatie: Katrien Vanderschoot

Belichting: Hans en Ludo Lauwens

Opname: Dirk Goedseels – Katalise

Veel dank aan de parochie en kerkfabriek van Onze-Lieve-Vrouw Vlierbeek voor het gastvrije onthaal in de kerk, Alpha Copy voor het verzorgde drukwerk

Contact & Info www.orsecante.be